

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Suana Tafić

Krigets dolda brott mot mänskligheten

En studie om kvinnors rättsliga skydd mot våldtäkter i väpnade konflikter med
särskilt fokus på *The Prosecutor v. Bosco Ntaganda*

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: VT 2021

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	6
1.1 Introduktion	6
1.2 Syfte	7
1.3 Avgränsning	7
1.4 Metod	8
1.5 Forskningsläge och material	9
1.6 Disposition	9
2 DEN HISTORISKA UTVECKLINGEN AV SYNEN PÅ VÄLDTÄKT	11
2.1 Nürnbergtribunalen	11
2.2 Tokyotribunalen	12
2.3 ILC	13
2.4 Ad hoc-tribunalerna	13
2.4.1 ICTR	13
2.4.2 ICTY	15
2.4.3 Viktig rättspraxis	16
2.4.3.1 Akayesu	16
2.4.3.2 Kunarac	17
2.4.4 Ad hoc-tribunalernas betydelse	17
3 ICC:S SYN PÅ VÄLDTÄKT	19
3.1 Grundandet av ICC	19
3.2 Domstolens jurisdiktion	19
3.3 ICC:s definition	20
3.4 Arbetet bakom våldtäktsdefinitionen	21
3.5 Bemba	23

4	FALLET NTAGANDA	25
4.1	Bakgrund	25
4.2	Styrkta sakomständigheter	26
4.3	Domstolens bedömning i förhållande till brottselementen	28
5	ANALYS OCH SLUTSATSER	31
	BILAGA A – ELEMENTS OF CRIMES	35
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	36
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	39

Summary

On 8 July 2019, ICC Trial Chamber VI found Congolese commander Bosco Ntaganda guilty for rape as a crime against humanity. In March 2021, the appealed verdict was upheld by the Appeals Chamber of the ICC, making it the first conviction in history to sentence someone as individually criminally responsible for rape as a crime against humanity.

Sexual violence in armed conflicts has been a highly topical issue in international criminal law since the 1990s and has, among other things, resulted in the establishment of the permanent international criminal court ICC in 2002.

The thesis aims to highlight the legal development and definition of rape in international criminal law and the work behind the ICC's definition of the crime. Furthermore, the thesis intends to investigate the Ntaganda case, in order to investigate the significance of the case in regard to women's legal protection against sexual violence in armed conflicts.

Moreover, the thesis analyses women's legal protection against rape in armed conflicts from World War II until the establishment of the ICC. The study establishes that the international definition of rape has been greatly influenced by the case law of the ad hoc tribunals during the 1990s and that the work behind ICC's definition has been time consuming as well as controversial. Furthermore, the thesis demonstrates that the elements of crime have caused and still cause differences of opinion in international criminal law and that the Ntaganda case is important for raising awareness of sexual violence in armed conflicts.

Sammanfattning

Den 8 juli 2019 meddelade ICC en fällande dom mot kongolesiske befälhavaren Bosco Ntaganda som var åtalad för bland annat våldtäkt som brott mot mänskligheten. I mars 2021 fastställdes den överklagade domen av ICC:s appellationskammare och blev således den första i historien att döma en enskild individ till personligt ansvar för bland annat våldtäkt som brott mot mänskligheten.

Sexuellt våld i väpnade konflikter har sedan 1990-talet varit ett högaktuellt ämne inom folkrättsliga kretsar och har bland annat resulterat i grundandet av den permanenta internationella brottmålsdomstol ICC år 2002.

Uppsatsens syftar till att lyfta fram rättsutvecklingen vad gäller synen på sexuellt våld i väpnade konflikter, mer specifikt våldtäkt, och arbetet bakom ICC:s definition av brottet. Vidare ämnar uppsatsen utreda fallet Ntaganda, i syfte att undersöka rättsfallets betydelse för kvinnors rättsliga skydd mot sexuellt våld i väpnade konflikter.

Utifrån ett rättsutvecklingsperspektiv analyseras kvinnors rättsliga skydd mot våldtäkter i väpnade konflikter från andra världskriget fram till ICC:s grundande. Uppsatsen påvisar att utvecklingen av våldtäktsdefinitionen har haft stort inflytande från ad hoc-tribunalernas rättspraxis under 1990-talet och att arbetet bakom ICC:s definitionen varit tidskrävande och omtvistligt. Vidare visar uppsatsen att brottselementen har orsakat och än idag orsakar meningsskiljaktigheter inom den internationella straffrätten och att fallet Ntaganda har betydelse för synliggörandet av sexuellt våld i väpnade konflikter.

Förord

Denna uppsats tillägnas alla världens kvinnor och flickor som fallit offer för krigets sexuella våld.

Förkortningar

Akayesu	The Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu
Bemba	The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo
CCLN10	Control Council Law No. 10
Draft Code of Crimes	Draft Code of Crimes Against the Peace and Security of Mankind
DRK	Demokratiska republiken Kongo
EC	Elements of Crimes
Furundžija	The Prosecutor v. Anto Furundžija
Fallet Ntaganda	The Prosecutor v. Bosco Ntaganda
ICC	Internationella brottmålsdomstolen
ICJ-stadgan	Stadgan för Internationella domstolen
ICTR	Internationella krigsförbrytartribunalen i Rwanda
ICTY	Internationella krigsförbrytartribunalen i forna Jugoslavien
ICTR-stadgan	Statute of the International Tribunal for Rwanda
ICTY-stadgan	Statute of the International Tribunal for the former Yugoslavia
ILC	International Law Commission
IMT	Internationella militärtribunalen
Kunarac	The Prosecutor v. Kunarac et. Al

Londonstadgan	1945 Charter of the International Military Tribunal
Romstadgan	Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen
Tokyostadgan	Charter of the International Military Tribunal for the far East
UPC/FPLC	The Union of Congolese Patriots/ Patriotic Forces for the Liberation of Congo

1 Inledning

1.1 Introduktion

Det senaste århundradet har miljoner kvinnor och barn fallit offer för sexuellt våld.¹ Konfliktrelaterat sexuellt våld har länge betraktats som en oundviklig konsekvens av krig² och bara under andra världskrigets sista veckor rapporterades över 100 000 våldtäkter i Berlin.³ Såväl i krigstid som i fredstid har våldtäkt kopplats till maktmissbruk och dominans⁴ och beskrivits som en konsekvens av manlig sexuell drift.⁵ Det var först under 1990-talet, genom ad hoc-tribunalerna ICTR och ICTY, som våldtäkt konstaterades utgöra ett brott mot mänskligheten.⁶

Som en följd av ad hoc-tribunalernas rättspraxis har de internationella domstolarnas erkännande, utredning och lagföring av sexualbrott ökat de tre senaste decennierna.⁷ Många folkrättsvetare är trots detta kritiska till att sexualbrott inte dokumenteras eller inkluderas tillräckligt i internationella avgöranden.⁸

Våldtäkter åtföljs av rädsla, skam och stigmatisering, vilket i många fall kan påverka de utsattas vilja att berätta.⁹ På så sätt förblir sexuellt våld och då även våldtäkt många gånger ett ”osynligt” brott.¹⁰ Den 8 juli 2019 skapade ICC historia då fallet Ntaganda blev den första domen där en enskild individ dömdes som personligt ansvarig för våldtäkt som brott mot mänskligheten.¹¹

---

¹ Nybondas (2001), s.3.

² Eriksson (2011), s. 129.

³ Eriksson (2011), s. 392.

⁴ Gaggioli (2014), s. 504.

⁵ Eriksson (2011), s.138

⁶ Kunarac & Akayesu.

⁷ de Brouwer et al. (2013), s. 5.

⁸ de Brouwer et al. (2013), s. 374.

⁹ Eriksson (2011), s. 60.

¹⁰ Gaggioli (2014), s. 504.

¹¹ ICC News, “Bosco Ntaganda sentenced to 30 years’ imprisonment”, <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1494>, besökt 2021-04-15.

Avgörandet togs väl emot av folkrättsvetare, och i mars 2021 fastställdes den överklagade domen av ICC:s appellationskammare.¹²

1.2 Syfte

Uppsatsen avser att undersöka rättsutvecklingen vad gäller synen på sexuellt våld i väpnade konflikter, mer specifikt våldtäkt, och arbetet bakom ICC:s definition av brottet. Dessutom behandlas vilken betydelse ICC:s definition har haft inom den internationella straffrätten. Avslutningsvis ämnar uppsatsen utreda fallet Ntaganda, i syfte att undersöka rättsfallets betydelse för kvinnors rättsliga skydd mot sexuellt våld i väpnade konflikter.

För att uppnå syftet besvaras följande frågeställningar:

1. Hur har synen på våldtäkt förändrats från 1945 fram till ICC:s grundande?
2. Hur har ICC definierat våldtäkt och vad har detta haft för betydelse för den internationella straffrätten?
3. Vilken betydelse har *The Prosecutor v. Ntaganda* för kvinnors rättsliga skydd i den internationella straffrätten idag?

1.3 Avgränsning

Med hänsyn till uppsatsens begränsade utrymme kommer arbetet enbart behandla våldtäkt mot kvinnor och flickor i väpnade konflikter. Det är noterbart att även pojkar och män utsätts för sexuellt våld, men på grund av uppsatsens syfte bortser uppsatsen från en närmare behandling av detta. Av samma skäl kommer uppsatsen även utesluta andra former av brott som anges i Romstadgan och i det ovannämnda rättsfallet.

Uppsatsens huvudsakliga fokus är att utreda hur synen på våldtäkt har sett ut i den internationella straffrätten. För att uppnå uppsatsens syfte är det inte av relevans att studera synen på våldtäkt före 1945. Arbetet behandlar

---

¹² ICC News, "ICC Appeals Chamber acquits Mr Bemba from charges of war crimes and crimes against humanity", <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1390>, besökt 2021-04-17.

uteslutande våldtäkt i väpnade konflikter då endast detta är relevant för syftet. I denna framställning lyfts ett aktuellt avgörande från ICC fram och på grund av uppsatsens syfte kommer ytterligare rättsfall inte behandlas ingående. Av samma anledning kommer endast ett urval av relevanta internationella regler och normer behandlas.

1.4 Metod

För att undersöka hur det rättsliga skyddet för kvinnor i krig har utvecklats över tid, kommer uppsatsen utgå ifrån ett rättsutvecklingsperspektiv. Uppsatsen kommer vidare att redogöra för gällande internationell rätt, varför en rättsdogmatisk metod inledningsvis kommer användas. Metoden utgår från att svar ska sökas i lagstiftning, förarbeten och rättsdogmatisk litteratur och är därför, trots kritiken om att vara för vag, relevant för detta arbete.¹³ Då uppsatsen redogör för gällande internationell straffrätt kommer den rättsdogmatiska metoden grunda sig på folkrättens rättskällehära med särskilt fokus på traktat och generella rättsprinciper.¹⁴

Efter att ha redogjort för gällande rätt kommer uppsatsen undersöka regelverkets praktiska tillämpning och utveckling. Utifrån en rättsanalytisk och genusrättsvetenskaplig metod kommer uppsatsen granska ett banbrytande rättsfall i syfte att undersöka rättsfallets betydelse för kvinnors rättsliga skydd i väpnade konflikter.

Den rättsanalytiska metoden syftar till att utreda gällande rätt¹⁵ och kommer tillsammans med den genusrättsvetenskapliga metoden bidra med ett kritiskt synsätt och större förståelse för gällande rätt och rättstolkning.¹⁶ I detta arbete avser den genusrättsvetenskapliga metoden analysera sambandet mellan kön och rätt genom att utreda kvinnans rättsliga skydd mot våldtäkter i väpnade konflikter.

---

¹³ Kleineman (2018), s. 21.

¹⁴ ICJ-stadgan art. 38.

¹⁵ Kleineman (2018), s. 36.

¹⁶ Svensson (2018), s. 296–297.

1.5 Forskningsläge och material

Sexuellt våld i väpnade konflikter har genom åren varit ett kontroversiellt studieämne för många folkrättsvetare. Inom folkrätten har det länge skrivits och studerats om ICC, i egenskap av permanent internationell brottmålsdomstol. ICC har sedan dess grundande intresserat folkrättsvetare men har också fått motta hård kritik, bland annat då domstolen fram till 2019 ännu inte dömt någon enskild individ för personligt straffansvar för konfliktrelaterade sexualbrott.

Uppsatsens material grundar sig främst på internationella överenskommelser i form av Romstadgan, ICTY- och ICTR-stadgorna, samt ett antal avgöranden från ICTY, ICTR och ICC som återfinns i rättsfallsförteckningen. Utöver detta har uppsatsen baserats på rättsvetenskaplig litteratur som är skriven av folkrättsvetare, bland annat Cherif Bassiouni¹⁷ och Michelle Jarvis.¹⁸ Bland annat har boken *Defining Rape: Emerging Obligations for States Under International Law?* av Maria Sjöholm (f.d. Eriksson) från 2011 varit ett viktigt underlag för uppsatsen.

Med hänsyn till områdets internationella prägel bör läsaren uppmärksammas på att merparten av det hänvisade materialet är på engelska, och att översättningarna är författarens egna om inget annat anges.

1.6 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i fem kapitel. Kapitel två inleds med en historisk bakgrund som redogör för hur synen på våldtäkt som brott mot mänskligheten har utvecklats sedan andra världskriget samt relevant rättspraxis från ICTY och ICTR. Det tredje kapitlet inleds med en kort redogörelse av ICC:s grundande och domstolens jurisdiktion. Därefter behandlas ICC:s definition

---

¹⁷ Professor emeritus vid juridiska fakulteten vid DePaul University i Chicago.
<https://law.depaul.edu/faculty-and-staff/faculty-a-z/Pages/m-cherif-bassiouni.aspx>
besökt 19 april.

¹⁸ Biträdande chef för FN:s internationella, opartiska och oberoende undersökningsmekanism.
<https://www.atlaswomen.org/profiles/2020/2/3/michelle-jarvis> besökt 19 april.

av våldtäkt som brott mot mänskligheten och arbetet bakom etableringen av definitionen. I det fjärde kapitlet framställs rättsfallet Ntaganda. Det avslutande kapitlet presenterar och analyserar rättsutvecklingen av synen på sexuellt våld i väpnade konflikter och arbetet bakom ICC:s definition av brottet. Slutligen analyseras vilken betydelse fallet Ntaganda har i förhållande till kvinnors rättsliga skydd mot våldtäkt i den internationella straffrätten.

2 Den historiska utvecklingen av synen på våldtäkt

2.1 Nürnbergtribunalen

Efter andra världskrigets slut ingick segermakterna det så kallade Londonavtalet. Avtalet ämnade inrätta en gemensam internationell militärtribunal i syfte att möjliggöra bestraffning av de nazistiska krigsförbrytarna samt skipa rättvisa för de internationella brott som begåtts under kriget.¹⁹ Principen om individuellt straffansvar etablerades för första gången under Nürnbergrättegångarna av IMT. Principen innebar att enskilda individer ansågs moraliskt och personligt straffansvariga på en internationell nivå, till skillnad från tidigare då enbart stater kunde hållas ansvariga. Den nyetablerade principen motiverades av att det fanns ett stort behov av att öka graden av lagföring av grova brott, eftersom dessa sällan bestraffades av den nationella straffordningen på grund av statsmaktens inblandning.²⁰

Utöver principen om individuellt straffansvar definierades även brott mot mänskligheten för första gången som ett internationellt brott.²¹ IMT definierade gärningen som ett statligt brott som var kopplat till förekomsten av en väpnad konflikt utförd av statliga aktörer mot en civilbefolkning.²² Definitionen var gällande fram till att ICTY grundades år 1993.

IMT misslyckades, trots mängder av dokumenterade våldtäkter, med att inkludera någon form av sexuellt våld i sin stadga. Domstolen åtalade uttryckligen inte sexualbrott, emellertid framlades bevisning av olika former av sexuellt våld under Nürnbergrättegångarna.²³ Under rättegångsprocesserna fanns emellertid inga kvinnor representerade, och bevisen uppmärksammades inte i någon utsträckning då våldtäkterna sågs som en oundviklig biprodukt

---

¹⁹ de Brouwer et al. (2013), s. 32.

²⁰ Eriksson (2011), s. 345.

²¹ Bassiouni (2011), s. 2.

²² Londonstadgan art.6(c).

²³ de Brouwer et al. (2013), s. 32.

av kriget. Det fanns ännu inte någon lagstadgad bestämmelse som fastslog att sexuellt våld, mer specifikt våldtäkt, skulle utgöra ett brott mot mänskligheten.²⁴ Brottet blev senare lagstadgat i komplementet CCLN10 men fick ingen reell effekt i praktiken.²⁵

2.2 Tokyotribunalen

Bara några månader efter att Nürnberggrättegångarnas domar hade avkunnats bildades en ny krigsförbrytartribunal, Tokyotribunalen. Precis som i krigsdrabbade Europa hade konflikterna i Asien under andra världskriget präglats av sexuellt våld mot kvinnor. Tokyotribunalen ansågs av många folkrättsvetare vara en naturlig och oundviklig följd av Nürnbergprocessen eftersom sexuellt våld efter lång tid delvis börjat uppmärksammas.²⁶ Tribunalen inrättades i hopp om att åtala och döma de högst uppsatta japanska krigsförbrytarna som hade begått en mängd krigsbrott.²⁷ Bland annat hade 20 000 kvinnor och flickor utsatts för våldtäkt av soldaterna under den första månaden av den japanska ockupationen av den kinesiska staden Nanking.²⁸

Tokyostadgan, likt IMT:s stadga, tog inte uttryckligen upp frågan om sexuellt våld och utelämnade våldtäkt som brott, vilket innebar att tribunalen saknade jurisdiktion. Trots detta blev emellertid ett antal gärningsmän åtalade för våldtäkt eftersom våldtäkt inkluderades som ett krigsbrott.²⁹ Våldtäkt införlivades ytterligare i brott såsom omänsklig behandling och underlåtenhet att respektera familjens ära. Till skillnad från Nürnberggrättegångarna deltog ett fåtal kvinnor under Tokyoprocessen, där de bland annat agerade som biträdande åklagare.³⁰

Majoriteten av gärningsmännen dömdes men mycket av den bevisning som var kopplad till sexualbrotten användes för att styrka andra åtalspunkter

---

²⁴ de Brouwer et al. (2013), s. 33.

²⁵ de Brouwer et al. (2013), s. 37.

²⁶ de Brouwer et al. (2013), s. 38.

²⁷ de Brouwer et al. (2013), s. 38.

²⁸ Gardam & Jarvis (2001), s. 207.

²⁹ de Brouwer et al. (2013), s. 39.

³⁰ de Brouwer et al. (2013), s. 39.

snarare än att uppmärksamma våldtäkterna i sig. Det ansågs inte tillräckligt motiverat att ge våldtäkt som brott mot krigets lagar större utrymme.³¹

2.3 ILC

År 1996 utfärdade ILC dokumentet Draft Code of Crimes som fastslog en ny definition för våldtäkt. Dokumentet fastställde att våldtäkt som begåtts systematiskt eller utbrett och initierats av en regering eller organisation kunde anses utgöra brott mot mänskligheten. Kopplingen till en väpnad konflikt som hade varit central sedan tidigare togs bort i och med den nya definitionen. Detta innebar således att även icke-statliga aktörer kunde anses personligt straffansvariga och på så sätt ställas inför rätta.³² Definitionen accepterades dock inte av alla organ inom det internationella samfundet och avvisades bland annat av FN:s generalförsamling.³³

2.4 Ad hoc-tribunalerna

Det första internationella erkännandet av sexuellt våld kom på 1990-talet då de massvåldtäkter som begåtts under folkmorden i Rwanda och forna Jugoslavien uppmärksammades av FN.³⁴ Till följd av detta kunde en betydligt större del av den internationella straffrätten tillämpas på enskilda individer.³⁵ Emellertid är det viktigt att inte förbise den rättsliga utvecklingen som skedde innan ad hoc-tribunalernas etablering. Även om den tidigare internationella utvecklingen inte alltid var långtgående, och förbuden mot sexuellt våld var obefintliga eller vagt formulerade, lade den grunden för erkännandet av dessa brott under 1990-talet.³⁶

2.4.1 ICTR

År 1994 tillsatte FN:s expertkommission en särskild rapportör om våld mot kvinnor, vars arbete innefattade en undersökning och dokumentation av

---

³¹ de Brouwer et al. (2013), s. 45.

³² Bassiouni (2011), s. 14.

³³ Ibid s. 13.

³⁴ Gardam och Jarvis (2001), s. 209.

³⁵ Gardam och Jarvis (2001), s. 208.

³⁶ de Brouwer et al. (2013), s. 9.

krigsbrotten som ägt rum i Rwanda. FN:s särskilda rapportör angav att antalet begångna våldtäkter mot kvinnor och flickor uppskattningsvis uppgick till 500 000 och att våldtäkter snarare var en normalitet under folkmordet, än ett undantag. Många av förövarna riktade sig särskilt in på minderåriga flickor och gravida kvinnor.³⁷ Vidare fastslogs att det sexuella våldet mot dessa kvinnor skulle ses som särskilt allvarligt då det inom afrikansk tradition anses vara tabubelagt att bli sexuellt utnyttjad. Detta resulterade i att de utsatta kände stor skam och marginaliserades i samhället, i synnerhet de som blivit gravida som en följd av våldtäkterna.³⁸ Det konstaterades att de sexuella våld som förövarna, i detta fall hutuer, använde sig av mot tutsier var systematiskt,³⁹ och att våldtäkterna användes som vapen på grund av de utsattas etnicitet och kön.⁴⁰

Flera av de utsatta kvinnorna och flickorna blev gravida som ett resultat av våldtäkterna. Det rwandiska rättssystemet tillintetgjordes, vilket innebar att de nationella möjligheterna att åtala förövarna var minimala. Efter diskussioner inom FN:s säkerhetsråd, inrättades slutligen Internationella krigsförbrytartribunalen för Rwanda (ICTR) år 1994. ICTR:s jurisdiktion begränsades till att gälla de som begått folkmord och andra internationella brott från 1 januari till 31 december 1994.⁴¹

Vad gäller sexuellt våld blev våldtäkt uttryckligen kategoriserat som brott mot mänskligheten och som krigsbrott i ICTR:s stadga. Det saknades emellertid en definition av begreppet våldtäkt, vilket grundade sig på att rekvisiten i våldtäktsbrottet vid denna tidpunkt ännu inte hade diskuterats på ett internationellt plan.⁴² Definitionen av våldtäkt kom senare att utvecklas ytterligare genom ad hoc-tribunalernas rättspraxis.⁴³

---

³⁷ Eriksson (2011), s. 365 f.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

⁴² Eriksson (2011), s. 365 f.

⁴³ Eriksson (2011), s. 366.

I ICTR-stadgans artikel 3(g) definierades våldtäkt som brott mot mänskligheten då det begicks som en del av ett vidsträckt eller systematiskt angrepp mot en civilbefolkning på grund av ras eller nationella, politiska, etniska eller religiösa skäl.⁴⁴ Definitionen saknade således kopplingar till väpnade konflikter.⁴⁵

2.4.2 ICTY

Samma år som FN:s särskilda rapportör rapporterade om situationen i Rwanda, tillsattes även en expertkommission med syftet att undersöka de grymma krigsbrott som ägde rum i forna Jugoslavien. Under de väpnade konflikterna i forna Jugoslavien år 1991–2001 användes våldtäkter som ett vapen, på samma sätt som i Rwanda. Åtskilliga rapporter som genomförts i samband med konflikterna visar på att våldtäkterna begåtts på ett utbrett och systematiskt sätt, i syfte att etniskt rensa bort muslimer från området.⁴⁶ Förövarna, som i många fall var bosnienserber, våldtog ofta i hopp om att kvinnorna skulle bli gravida och på så sätt hämma förökningen av bosniaker.⁴⁷ Omfattningen av det sexuella våldet uppskattades uppgå till 60 000 våldtäkter. De flesta våldtäkterna begicks i koncentrationsläger och militära högkvarter.⁴⁸

Även om vissa fall av våldtäkt begicks av enskilda individer på eget initiativ, fanns ett övergripande mönster som starkt antydde på att våldtäkterna begicks systematiskt och att det fanns en målsättning att begå sexuellt våld mot kvinnor. De utsatta kvinnorna uppgav att förövarna vid flera tillfällen framhöll att de hade beordrats att begå våldtäkt eller på annat sätt begå övergrepp i syfte att avskräcka familjer från att återvända till området.⁴⁹

Grundandet av ICTY har haft stor betydelse eftersom tribunalen uttryckligen i artikel 5(g) anger att våldtäkt kan utgöra brott mot mänskligheten när det

---

⁴⁴ ICTR-stadgan, art.3(g).

⁴⁵ Bassiouni (2011), s. xxxiii.

⁴⁶ Eriksson (2011), s. 376.

⁴⁷ Eriksson (2011), s. 377.

⁴⁸ Eriksson (2011), s. 376.

⁴⁹ Eriksson (2011), s. 376.

begåtts i väpnade konflikter, oavsett om det är av internationell eller icke-internationell karaktär, och det är riktat mot civilbefolkningen.⁵⁰ Till följd av detta omfattades även våldtäkt som begåtts i en väpnad icke-internationell konflikt.⁵¹

2.4.3 Viktig rättspraxis

Tribunalernas avgöranden utgjorde startskottet för en ny utvecklingsfas inom den internationella straffrätten, då våldtäkt för första gången ansågs kunna utgöra bland annat brott mot mänskligheten.⁵²

2.4.3.1 Akayesu

Den första definitionen av våldtäkt i internationell rätt fastslogs av ICTR år 1998 i fallet Akayesu. Tribunalen fastställde även att våldtäkt kan utgöra folkmord. Gärningsmannen anklagades ursprungligen för 12 åtalpunkter, men inga av dessa inkluderade sexuellt våld trots omfattande dokumentation. Detta ändrades dock under rättegången då flera utsatta kvinnor vittnade om våldtäkter.⁵³ Kombinationen av vittnesmålen, en kvinnlig domare och det internationella påtryckningarna att inkludera könsbaserat våld resulterade slutligen i en ändring av åtalpunkterna där även sexuellt våld inkluderades.⁵⁴

Våldtäkt definierades av ICTR som ”en fysisk invasion av sexuell natur, begångna mot en person under tvångsmässiga omständigheter”.⁵⁵ Domstolen fastslog även att de tvångsmässiga omständigheterna inte behövde bevisas i form av fysiskt tvång, utan att även hot kunde utgöra tvång.⁵⁶ Definitionen erkände våldtäkt som en attack på den enskilda kvinnans säkerhet och tog avsteg från samtyckestankar⁵⁷ och synen på våldtäkt som ett brott mot familjens heder eller kvinnans kyskhet.⁵⁸

---

⁵⁰ ICTY-stadgan art.5(g).

⁵¹ Bassiouni (2011), s. xxxii.

⁵² de Brouwer et al. (2013), s. 7.

⁵³ Eriksson (2011), s. 366.

⁵⁴ Eriksson (2011), s. 366.

⁵⁵ Akayesu, para 688.

⁵⁶ Triffterer (2018), s. 45.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Eriksson (2011), s. 369.

2.4.3.2 Kunarac

År 2001 avkunnades fallet Kunarac, där ICTY för första gången dömde enskilda individer för våldtäkt som brott mot mänskligheten. Idag anses Kunarac vara ett av de viktigaste framstegen för våldtäkt inom internationell straffrätt.⁵⁹

Tidigare fall, däribland fallet Furundžija, hade preciserat den förhållandevis breda definitionen från ICTR men främst fokuserat på våld och hot om våld. Detta kritiserades av folkrättsvetare eftersom de ansåg att tribunalen i stor omfattning hade hänvisat till principen för mänsklig värdighet som källa för att definiera våldtäkt.⁶⁰ Kunarac fastställde emellertid att det fundamentala elementet av våldtäkt är brist på samtycke, och att samtycke måste bedömas i förhållande till den aktuella kontexten.⁶¹ Detta resulterade i att den tidigare snäva definitionen av våldtäkt ändrades. Individens sexuella självbestämmanderätt var det mest centrala rekvisitet för bedömningen av våldtäkt, eftersom det bäst ansågs överensstämma med skyddet av individers sexuella autonomi.⁶² Våldtäkt skulle således definieras som ett brott mot den sexuella självbestämmanderätten.⁶³ Tvång och våld ansågs dock fortfarande vara viktiga element.⁶⁴

2.4.4 Ad hoc-tribunalernas betydelse

Genom att uttryckligen definiera våldtäkt som ett brott mot mänskligheten utvidgade ad hoc-tribunalerna generellt förståelsen för sexuellt våld i väpnade konflikter.⁶⁵ Det ska dock noteras att indikationer om kvinnans ära fortfarande finns kvar i en del av deras rättspraxis⁶⁶ och att domstolarna kritiserades för att vara inkonsekventa i sina avgöranden.⁶⁷

---

⁵⁹ Eriksson (2011), s. 389.

⁶⁰ Eriksson (2011), s. 382.

⁶¹ Eriksson (2011), s. 103.

⁶² Eriksson (2011), s. 546.

⁶³ Eriksson (2011), s. 383.

⁶⁴ Eriksson (2011), s. 382.

⁶⁵ Eriksson (2011), s. 389.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ de Brouwer et al. (2013), s. 5 ff.

Trots tribunalernas rättspraxis saknades fortfarande en enhetlig internationell definition av våldtäkt. Den definitionen som sedermera accepterades som den mest auktoritära blev den i ICC:s tilläggsprotokoll EC. ICC:s EC integrerade tidigare rättspraxis, från bland annat ICTR och ICTY, för att på så sätt ha en grund att utgå ifrån.⁶⁸

---

⁶⁸ Gaggioli (2014), s. 509.

3 ICC:s syn på våldtäkt

3.1 Grundandet av ICC

Ad hoc-tribunalernas rättspraxis ökade medvetenheten för mänskliga rättigheter, vilket resulterade i en önskan om ett gemensamt forum där internationell rättvisa skulle skipas.⁶⁹ Det internationella samfundet insåg att lagföringen av internationella brott inte kunde överlåtas till stater själva och att det således fanns ett behov av en permanent brottmålsdomstol.⁷⁰ Sommaren år 1998 inrättades Internationella brottmålsdomstolen och dess stadga under en konferens i Rom.⁷¹ ICC och Romstadgan trädde officiellt i kraft 1 juli år 2002 då stadgan ratificerades av 60 stater, vilket välkomnades av både stater och icke-statliga organisationer.⁷²

ICC har sitt säte i Haag och är en permanent och oberoende internationell brottmålsdomstol. Domstolen syftar till att lagföra de brott som anges i artikel 5, däribland våldtäkt som brott mot mänskligheten. Utöver stadgan använder även domstolen EC som rättslig grund och hjälpmedel för tolkningen av artikel 6–8.⁷³ Romstadgan är ett multilateralt avtal⁷⁴ och har idag (år 2021) 123 anslutna stater.⁷⁵

3.2 Domstolens jurisdiktion

ICC:s jurisdiktion kan begränsas utifrån fyra aspekter. En av dessa är att brottet måste utgöra ett brott som ICC har jurisdiktion över, *ratione materiae*.⁷⁶ De specifika brotten återfinns i ingressen till Romstadgan och i artikel 5 där det fastslås att ICC:s jurisdiktion begränsas till folkmord, brott

---

⁶⁹ Eriksson (2011), s. 404.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Broomhall (2003), s. 1.

⁷² Schabas (2017), s. 57.

⁷³ ICC, About the Court, <https://www.icc-cpi.int>, besökt: 2021-04-25.

⁷⁴ Eriksson (2011), s. 362.

⁷⁵ ICC, State Parties to the Rome Statute, https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx, besökt 2021-04-25.

⁷⁶ Schabas (2017), s. 74.

mot mänskligheten, krigsförbrytelser och aggression. Dessa utgör de mest allvarliga brotten som angår hela det internationella samfundet.⁷⁷

Artikel 13 i Romstadgan beskriver i vilka tre situationer ett åtal i ICC är möjligt. Ett sätt är att FN:s säkerhetsråd hänskjuter en situation till ICC. Således är ICC:s jurisdiktion i praktiken beroende av hur en situation hänskjuts till den. Viktigt att notera är att ICC bygger på komplementaritetsprincipen⁷⁸ som innebär att domstolen endast kan utreda brott då den enskilda staten är oförmögen eller ovillig att lagföra brott.⁷⁹ Principen innebär tillika att de nationella stater som är anslutna till Romstadgan har primär jurisdiktion och företräde för de brott som anges i Romstadgan. Utöver detta utreder ICC endast de internationella brott som uppnår en viss grad av allvarlighet.⁸⁰

3.3 ICC:s definition

Enligt Romstadgan ska våldtäkt anses vara ett brott mot mänskligheten när det begås som en del av ett vidsträckt eller systematiskt angrepp riktat mot civilbefolkning med insikt om angreppet.⁸¹ ”Angrepp riktat mot civilbefolkningen” är beteenden som består i upprepat förövande av gärningarna i 7(1) mot civilbefolkningen, i enlighet med eller för att främja en stats eller en organisations politik att genomföra ett sådant angrepp.⁸² Således kan inte en enskild våldtäkt anses vara ett brott mot mänskligheten.⁸³ Eftersom definitionen av våldtäkt som brott mot mänskligheten saknar en koppling till väpnade konflikter kan brottet även begås i fredstid.⁸⁴

---

⁷⁷ Romstadgan, art. 5.

⁷⁸ Henriksen s. 310.

⁷⁹ Romstadgan art. 17(1)

⁸⁰ Schabas (2017), s. 170.

⁸¹ Romstadgan, artikel 7(1)(g).

⁸² Romstadgan, artikel 7(2)(a)(i).

⁸³ Gaggioli (2014), s. 530.

⁸⁴ Mrázek (2019), s. 77.

Våldtäktsdefinitionen i Romstadgan kompletteras med artikel 9 som hänvisar vidare till artikel 6–8 i tilläggsprotokollet EC. Definitionen av våldtäkt i EC innehåller två subjektiva och två objektiva brottselement. Den första subjektiva delen definierar våldtäkt som en ”invasion” av en människas kropp, genom handlingar som resulterar i penetration, oavsett hur ringa ”invasionen” är, på någon del av offrets eller förövarens kropp med ett könsorgan, eller offrets anala eller genitala öppning, med ett föremål eller en kroppsdel. Det andra rekvisitet är att invasionen måste begås genom våld eller med hot om våld eller tvång, och vara orsakad genom rädsla för våld, fångenskap, frihetsberövande, psykologiskt förtryck, maktmissbruk mot en sådan eller annan person, eller genom att utnyttja en tvingande miljö, eller mot en person som ej var kapabel att ge ett genuint samtycke.⁸⁵ De objektiva rekvisiten kräver att handlingarna måste ha begåtts som en del av en utbredd eller systematisk attack riktad mot en civilbefolkning samt att gärningsmannen måste ha varit medveten om att handlingarna varit en del av en utbredd eller systematisk attack riktad mot en civilbefolkning.⁸⁶

3.4 Arbetet bakom våldtäktsdefinitionen

Framtagandet av våldtäktsdefinitionen var en tidskrävande process då många stater deltog i arbetet. Formuleringen av sexualbrotten var en av de största utmaningarna vid grundandet av ICC och upprättandet av dess stadga, vilket delvis berodde på de olika kulturella och rättsliga bakgrunderna staterna hade. Således fick stater i vissa avseenden kompromissa sin syn på brottets definition.⁸⁷

Även om definitionen i viss mån influerades av staters ståndpunkter blev den slutliga definitionen en blandning av den rättspraxis som ad hoc tribunalerna fastslagit på området. ICTY:s dom Kunarac, som hade stort inflytande på

---

⁸⁵ ICC, EC art. 7 (1)(g)-1.

⁸⁶ ICC, EC art. 7 (1)(g)-1.

⁸⁷ Eriksson (2011), s. 428.

ICTR:s rättspraxis, hade vid denna tidpunkt ännu inte fallit.⁸⁸ ICC:s definition blev således en komplicerad kombination av delar från Akayesu och Furundžija.⁸⁹

Det internationella samfundet har erkänt och accepterat ICC:s definition av våldtäkt som brott mot mänskligheten som den mest auktoritära definitionen.⁹⁰ Trots detta har definitionen orsakat meningsskiljaktigheter. Huruvida bristande samtycke ska anses vara en uttrycklig del av våldtäkt som brott mot mänskligheten har länge skapat debatt inom den internationella straffrätten⁹¹ eftersom det saknas konsensus på området.⁹² Innan grundandet av ICC hade ad hoc-tribunalernas rättspraxis erkänt att samtycke är betydelselöst i väpnade situationer och att våld och hot oundvikligen omöjliggör frihet att samtycka.⁹³ Vid grundandet av ICC uppkom emellertid andra synpunkter, med anledning av staters skiljaktiga syn på kvinnor och sexuella relationer.⁹⁴ Vissa stater hävdade att ett uttryckligt omnämnande av ett icke-existerande samtycke borde ingå i våldtäktsdefinitionen eftersom samtycke ofta används för att bedöma huruvida ett lagligt sexuellt umgänge har skett.⁹⁵ Andra fasthöll vid den rättspraxis som ad hoc-tribunalerna fastslagit och menade att samtycke inte var relevant för frågan om våldtäkter i väpnade konflikter eftersom den utsatta aldrig kan ge ett genuint samtycke i den tvingande miljön som anses råda under krig.⁹⁶ Samma diskussion förs än idag av dagens folkrättsvetare, däribland de Brouwer, som bland annat anser att rekvisitet bidrar med bevissvårigheter för åklagaren och att ett rekvisit på icke-existerande samtycke vore överflödigt då våldtäkter i princip alltid sker under tvång eller tvångsmässiga omständigheter.⁹⁷

---

⁸⁸ Eriksson (2011), s.424.

⁸⁹ Eriksson (2011), s. 430.

⁹⁰ Gaggioli (2014), s. 509

⁹¹ Eriksson (2011), s. 154.

⁹² de Brouwer et al. (2013), s. 5 ff.

⁹³ de Brouwer et al. (2013), s. 5.

⁹⁴ Boon (2001), s. 639.

⁹⁵ Eriksson (2011), s. 429.

⁹⁶ Boon (2001), s. 639.

⁹⁷ de Brouwer (2005), s. 120.

Trots skiljaktiga meningar valde ICC emellertid att inte inkludera bristande samtycke som en central del av brottsdefinitionen. Brist på genuint samtycke skulle istället utgöra ett tillägg till de mest centrala brottselementen, våld och tvång.⁹⁸ Tillägget syftar till att skydda personer som blir utnyttjade i situationer där våld eller tvång inte är nödvändigt för att våldta, men där det föreligger en bristande förmåga att fatta välgrundade beslut om sin sexuella självbestämmanderätt.⁹⁹ I EC förklaras brist på samtycke som situationer då en person, på grund av olika faktorer, inte är kapabel att ge ett genuint samtycke.¹⁰⁰ Exempel på sådana personer är barn, funktionshindrade och personer som är alkohol- och drogpåverkade.¹⁰¹

Emellertid har ICC:s syn på våldtäkt även fått bifall. En utveckling av synen på våldtäkt i relation till ICC är att kopplingen till moral och heder har försvunnit. Enligt Eriksson visar det på en ny rörelse inom den internationella kriminaliseringen av sexualbrott, där stort fokus istället läggs på mänsklig värdighet och sexuell självbestämmanderätt.¹⁰²

3.5 Bemba

År 2016 dömde ICC för första gången en enskild individ till personligt straffansvar för våldtäkt som brott mot mänskligheten i fallet Bemba.¹⁰³ Avgörandet fick betydelse för den internationella straffrätten och samfundet. I juni 2018 friades emellertid befälhavaren från samtliga åtalpunkter i ICC:s överklagandeinstans då han inte längre ansågs vara personligt ansvarig för de brott hans soldater utfört.¹⁰⁴ Trots domstolens fördömande av sexuellt våld¹⁰⁵, kritiserades överklagandets dom eftersom ICC vid denna tidpunkt ännu inte hade dömt någon för personligt straffansvar för våldtäkt som brott mot

---

⁹⁸ Eriksson (2011), s. 426.

⁹⁹ Eriksson (2011), s. 426.

¹⁰⁰ ICC, EC art. 7 (1)(g)-1, fotnot 16.

¹⁰¹ Eriksson (2011), s. 426

¹⁰² Eriksson (2011), s. 429.

¹⁰³ Bemba.

¹⁰⁴ ICC News, ”ICC Appeals Chamber acquits Mr Bemba from charges of war crimes and crimes against humanity”, <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1390>, besökt 2021-04-17.

¹⁰⁵ Uhlířová (2019), s. 104.

mänskligheten. Folkrättsvetare och kritiker menade på att Romstadgan inte tillämpas effektivt, vilket inte avskräckt individer från att begå brott mot mänskligheten, särskilt våldtäkt i väpnade konflikter.¹⁰⁶

---

¹⁰⁶ Fineman et al. (2013), s. 14.

4 Fallet Ntaganda

4.1 Bakgrund

Den 8 juli 2019 meddelade ICC en fällande dom mot kongolesiske befälhavaren Bosco Ntaganda (hädanefter Ntaganda) som var åtalad för totalt 18 åtalpunkter, varav 13 av dessa var krigsförbrytelser och fem brott mot mänskligheten.¹⁰⁷ Då enskilda individer tidigare friats från dessa typer av brott¹⁰⁸ blev Ntagandas dom för våldtäkt som brott mot mänskligheten i enlighet med artikel 7(1)(g) i Romstadgan den första någonsin i ICC:s historia.¹⁰⁹ Avgörandet togs väl emot av folkrättsvetare och i mars 2021 fastställdes den överklagade domen av ICC:s appellationskammare.¹¹⁰ Genom fastställandet blev domen således den första i historien att döma en enskild individ till personligt ansvar för bland annat våldtäkt som brott mot mänskligheten.

Avgörandet omfattade brott som begicks i distriktet Ituri i nordöstra DRK mellan 6 augusti 2002 till 31 december 2003.¹¹¹ År 1999 och framåt hade flera stridigheter pågått mellan rebellgrupperna i Ituri. Även om motsättningarna initialt grundade sig i landsgränser uppfattades spänningarna av många ha etniska motiv då konflikterna främst förelåg mellan de två etniska grupperna Hema och Lendu.¹¹² År 2002 delades huvudstaden Bunia upp som ett resultat av dessa spänningar. Gruppen Hema bodde i den norra delen av staden och Lendu och övriga grupper i den södra.¹¹³ Med Ntaganda i rollen som

---

¹⁰⁷ ICC Case information, "The Prosecutor v. Bosco Ntaganda", hämtad via <https://www.iccpi.int/CaseInformationSheets/NtagandaEng.pdf>, besökt 2021-05-16.

¹⁰⁸ ICC News, "ICC Appeals Chamber acquits Mr Bemba from charges of war crimes and crimes against humanity", <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1390>, besökt 2021-04-17.

¹⁰⁹ ICC Case information, "The Prosecutor v. Bosco Ntaganda", hämtad via <https://www.iccpi.int/CaseInformationSheets/NtagandaEng.pdf>, besökt 2021-05-16.

¹¹⁰ ICC News, "Ntaganda case: ICC Appeals Chamber confirms conviction and sentencing decisions", <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1582>, besökt 2021-04-17.

¹¹¹ Fallet Ntaganda, para. 33.

¹¹² Fallet Ntaganda, para. 21.

¹¹³ Fallet Ntaganda, para. 30.

biträdande stabschef, med ansvar för drift och organisation, attackerade och erövrade den militanta gruppen UPC/FPLC städer och byar i Ituri.¹¹⁴

4.2 Styrkta sakomständigheter

ICC åtalade Ntaganda på 18 åtalpunkter, varav åtalpunkt 4 utgör våldtäkt som brott mot mänskligheten.

Milisgruppen UPC/FPLC lärde upp nya soldater på samma sätt, oavsett könstillhörighet. Domstolen fann emellertid det bevisat att de kvinnliga medlemmarna i UPC/FPLC kontinuerligt blev våldtagna och utsatta för sexuellt våld av både sina manliga kollegor och befälhavare. Ett antal av dessa kvinnor blev även gravida, vilket påverkade kvinnornas liv långt efter våldtäkten.¹¹⁵ Enligt vittnen var det sexuella våldet allmänt känt och något som diskuterades inom milisgruppen. Däremot lämnades det sexuella våldet gentemot de kvinnliga soldaterna till stor del ostraffat, särskilt inom Ntagandas egen stab.¹¹⁶

Även civila kvinnor blev sexuellt utnyttjade av soldaterna under Ntagandas befäl. Under och efter UPC/FPLC:s attacker mot staden Mongbwalu, begicks våldtäkter mot kvinnor och flickor i olika läger, däribland vid Appartements camp.¹¹⁷ En av de utsatta, en 13-årig flicka, vittnade om att hon blivit våldtagen av en befälhavare som penetrerat flickan med sina fingrar och sedan med sitt könsorgan, varpå han uttryckt att flickan aldrig tidigare ”känt en man”. Befälhavaren stoppade in en tygbit i flickans mun för att stoppa hennes skrik och uttalade efter våldtäkten att hon nu var en kvinna.¹¹⁸

Det ansågs även styrkt att soldater hade våldtagit flickor i staden Kilo genom att ha utnyttjat sin makt. Vidare var det styrkt att en av de tillfångatagna

---

¹¹⁴ Fallet Ntaganda, para. 901.

¹¹⁵ Fallet Ntaganda, para. 498 och 411.

¹¹⁶ Fallet Ntaganda, para. 407 och 1196.

¹¹⁷ Fallet Ntaganda, para. 940.

¹¹⁸ Fallet Ntaganda, para. 519.

männen beordrats föra in sin hand i en tillfångatagen kvinna som tillhörde den etniska gruppen Lendu.¹¹⁹

Soldaterna våldtog kvinnor och flickor i flera städer.¹²⁰ Kvinnor som tillhörde Lendu blev våldtagna och fick höra att de var värdelösa vilddjur och att soldaterna kunde göra vad de ville med dem.¹²¹ Vissa soldater uttalade även att den etniska gruppen skulle utrotas inom tre dagar.¹²² Flera av de kvinnor som blev våldtagna tillhörde Lendu, men ICC kunde inte fastslå alla utsatta kvinnors och flickors etnicitet. Såldes kunde de inte konstatera att UPC/FPLC hade använt våldtakterna som en metod för att utrota Lendu i Ituri.¹²³ Med hänsyn till hur soldater uttryckte sig om gruppen kunde domstolen däremot konstatera att de brott som begicks i städer och byar som UPC/FPLC attackerade de facto var inriktade på Lendu.¹²⁴

Domstolen fann att det stod bortom rimligt tvivel att Ntaganda var medveten om att det sexuella våld som hade pågått i Ituri och inom UPC/FPLC även hade innefattat utnyttjandet av unga flickor och kvinnliga soldater.¹²⁵ Domstolen konstaterade att trots att Ntaganda inte blivit åtalad som personligt ansvarig gärningsman för våldtäktsbrotten var det bortom rimligt tvivel att Ntaganda själv hade sexuellt utnyttjat sina kvinnliga livvakter. Därav ansågs det lämpligt att förlita sig på dessa gärningar i bedömningen av huruvida de subjektiva rekvisiten för Ntagandas ansvar som *indirect co-perpetrator* blivit uppfyllda.¹²⁶

---

¹¹⁹ Fallet Ntaganda, para. 940.

¹²⁰ Fallet Ntaganda, para. 607 & para 940.

¹²¹ Fallet Ntaganda, para. 599.

¹²² Ibid.

¹²³ Fallet Ntaganda, para. 1020.

¹²⁴ Fallet Ntaganda, para. 1022.

¹²⁵ Fallet Ntaganda, para. 1197.

¹²⁶ Fallet Ntaganda, para. 2296, fotnot 3238.

4.3 Domstolens bedömning i förhållande till brottselementen

ICC noterade att majoriteten av handlingarna beskrivna i målet utgjorde en penetrering i form av den manliga förövarens könsorgan, men att det i andra fall även förekom penetrering med andra kroppsdelar, exempelvis då en befälhavare beordrade en tillfångatagen man att penetrera en kvinnlig fånge med sina fingrar. Därutöver fanns fall där UPC/FPLC:s soldater använde pinnar och träbitar för att penetrera kvinnors slidöppningar.¹²⁷ Domstolen fann att samtliga händelser var en ”invasion” av de utsattas kroppar genom penetration, i enlighet med EC. Därmed var det första subjektiva brottselementet av våldtäktsbrottet uppfyllt.¹²⁸

Vad gäller det icke-existerande samtycket i det andra subjektiva rekviritet fastställde domstolen att EC inte hänvisar till den utsattes bristande samtycke, undantaget situationer då en persons oförmågenhet har utnyttjats, och att det därför inte behövdes bevisas.¹²⁹ Istället lades stort fokus på tvång, våld och tvingande omständigheter.¹³⁰ Domstolen fann att förövarna i många fall använde våld mot de utsatta, både innan och efter våldtäkten. Flera av de utsatta kvinnorna och flickorna blev slagna innan de sexuellt utnyttjades, och ett antal utsatta drabbades av allvarliga skador som en följd utav våldtäkterna.¹³¹ ICC uppmärksammade att kravet på tvång och tvingande omständigheter inte enbart behövde innebära fysiskt tvång. Även hot, utpressning och andra former av tvång som grundar sig på rädsla kunde anses utgöra tvång.¹³² Vidare fastslog domstolen att tvång kan anses vara en naturlig del i vissa kontexter, exempelvis i väpnade konflikter.¹³³ För att kravet på tvång ska anses vara uppfyllt krävs ett fastställande av åtminstone en form eller en omständighet av tvång¹³⁴ och att gärningsmannens handling

---

¹²⁷ Fallet Ntaganda, para. 942.

¹²⁸ Fallet Ntaganda, para. 941.

¹²⁹ Fallet Ntaganda, para. 934.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Fallet Ntaganda, para. 943.

¹³² Fallet Ntaganda, para. 935.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Fallet Ntaganda, para. 934.

bevisligen inneburit ett utnyttjande av en sådan tvångsmiljö.¹³⁵ Domstolen noterade i sin bedömning att flera av de utsatta kvinnorna och flickorna indirekt blev hotade av UPC/FPLC:s soldater då dessa bar sina vapen öppet, och skrämde på så sätt de utsatta. Under våldtakterna hade soldaterna uttryckligen berättat för sina offer att de skulle dödas om de på något sätt vägrade eller ropade på hjälp. Domstolen ansåg att detta tydligt utgjorde hot om våld.¹³⁶

Utöver detta fann domstolen att förövarnas status som UPC/FPLC soldater gav dem hög auktoritet. Även i situationer där fysiskt våld eller hot inte var styrkt, beaktade domstolen att soldaterna missbrukade sin makt och utnyttjade den tvångsmiljön som förelåg för att sexuellt utnyttja kvinnor och flickor.¹³⁷ Med hänsyn till alla dessa omständigheter sammanfattade domstolen att det andra subjektiva brottselementet av våldtäktsbrottet var uppfyllt.¹³⁸

ICC fann även att de gärningar som soldaterna i UPC/FPLC begick under Ntagandas befäl uppfyllde de objektiva kriterierna i EC:s våldtäktsbestämmelse.¹³⁹ Med hänsyn till att det sexuella våldet skedde i samband med UPC/FPLC:s övertagande av städer, bland annat Mongbwalu och Kilo, ansåg domstolen att handlingarna som ägt rum skulle anses vara en del av det vidsträckta eller systematiska angrepp riktat mot Lendus civilbefolkning.¹⁴⁰ Domstolen belyste även att våldtakterna skedde under UPC/FPLC:s militära operationer och var begångna av soldater under eller omedelbart efter övertagandet av städer och byar i Ituri. Våldtakterna ansågs ha pågått under en icke-internationell konflikt och skulle således anses ha samband med denna konflikt.¹⁴¹

---

¹³⁵ Fallet Ntaganda, para. 935.

¹³⁶ Fallet Ntaganda, para. 944.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Fallet Ntaganda, para. 946.

¹³⁹ Fallet Ntaganda, para. 947.

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Fallet Ntaganda, para. 948.

Slutligen fann ICC Ntaganda personligt straffansvarig som *indirect co-perpetrator* för de våldtäkter som UPC/FPLC begick under Ntagandas befäl.¹⁴² Soldaternas gärningar uppfyllde samtliga brottselement i EC och var även inom Ntagandas kontroll.¹⁴³

---

¹⁴² Fallet Ntaganda, para. 1199.

¹⁴³ Fallet Ntaganda, para. 825–828.

5 Analys och slutsatser

Det står klart att våldtäkt som brott mot mänskligheten länge varit ett kontroversiellt brott vars definition har diskuterats av både dåtidens och samtidens folkrättsvetare.

Otvivelaktigt har Nürnberg- och Tokyotribunalen haft en viktig roll i den internationella straffrätten. Principen om personligt straffansvar fastslogs för första gången av Nürnbergtribunalen, vilket möjliggjorde att enskilda individer kunde dömas som moraliskt och personligt straffansvariga på en internationell nivå. Det internationella samfundet hoppades på att en sådan utveckling skulle öka graden av lagföring av grova internationella brott. Våldtäkt ansågs dock inte utgöra ett sådant brott vid denna tidpunkt. I Nürnberggrättegångarna uppmärksammades inte bevisen för sexualbrott i någon större utsträckning då våldtäkterna ansågs vara en oundviklig biprodukt av kriget. Eftersom det inte fanns någon lagstadgad bestämmelse som kriminaliserade våldtäkt i väpnade konflikter blev sexualbrotten utelämnade.

Även i övriga delar av världen åsidosattes våldtäkt delvis som internationellt brott. Tokyotribunalen tog uttryckligen inte upp frågan om sexuellt våld men dömde, till skillnad från Nürnbergtribunalen, gärningsmännen för våldtäkt eftersom detta inkluderades som ett krigsbrott i Tokyostadgan. Våldtäkt inbegreps ytterligare i brott såsom omänsklig behandling och underlåtenhet att respektera familjens ära, vilket tydligt visar på att idén om kvinnans sexuella självbestämmanderätt inte förelåg vid denna tid. Utöver detta användes mycket av den bevisning som var kopplad till sexualbrotten för att styrka andra åtalspunkter snarare än att uppmärksamma våldtäkterna i sig. Det ansågs inte tillräckligt motiverat att ge våldtäkt som brott mot krigets lagar större utrymme. Våldtäkt sågs snarare som ett brott mot kvinnans familjs heder. Trots att våldtäkt som brott inte uppmärksammades tillräckligt förrän ad hoc-tribunalernas grundande, är det viktigt att inte förbise eller

förminska den tidigare rättsutvecklingen eftersom denna lade grunden för erkännandet av sexualbrotten på 1990-talet.

I samband med uppmärksammandet av massvåldtäkterna i Rwanda och forna Jugoslavien erkändes för första gången våldtäkt och sexuellt våld på ett internationellt plan. Detta blev den verkliga vändpunkten för kvinnors rättsliga skydd i väpnade konflikter. Ad hoc-tribunalerna ICTR och ICTY synliggjorde våldtäkt som brott mot mänskligheten i väpnade konflikter. Detta har varit av oerhörd betydelse vad gäller lagföring av sexuellt våld under krigstid. Vidare bidrog tribunalernas rättspraxis till utvecklingen av regler och normer inom den internationella straffrätten, och hade särskild stor påverkan på ICC:s definition av brottet. Trots viktiga rättsfall såsom Akayesu, Furundžija och Kunarac förelåg emellertid brist på enighet bland ad hoc-tribunalerna, vilket märktes tydligt vid etableringen av ICC:s definition av våldtäkt.

En av de största och mest kontroversiella utmaningarna staterna stod inför vid grundandet av ICC och Romstadgan var formuleringen av sexualbrotten. Framtagandet av våldtäktsdefinitionen var en tidskrävande process och många stater deltog i arbetet. Då dessa stater hade olika kulturella och rättsliga bakgrunder och traditioner var det svårt att enhetligt definiera och fastslå vilka rekvisit som skulle vara nödvändiga för en tillfredsställande definition av våldtäktsbrottet. Arbetet bakom ICC:s definition av våldtäkt påverkades i viss mån av staters syn på våldtäkt, men främst av den rättspraxis som ad hoc-tribunalerna fastslagit på området.

ICC:s definition av våldtäkt är en kombination av Akayesus fokus på tvångsmässiga omständigheter och Furundžijas krav på våld eller hot om våld. ICTY:s dom Kunarac, som hade stort inflytande på ICTR:s rättspraxis och som än idag tycks vara betydande, hade vid denna tidpunkt ännu inte fallit. En möjlig fråga som kan uppstå är huruvida definitionen hade påverkats om Kunarac avkunnats innan ICC:s definitionen upprättats. Med hänsyn till Kunarac stora påverkan på ICTR:s efterföljande praxis är det sannolikt att

samtycke och den sexuella självbestämmanderätten hade inkluderats som ett centralt rekvisit eller element i ICC:s våldtäktsdefinition.

Det internationella samfundet har erkänt ICC:s definition som den mest auktoritära. Emellertid har ICC:s definition av våldtäkt obestriddligen orsakat meningsskiljaktigheter i den internationella straffrätten. Än idag diskuterar folkrättsvetare både tvång och samtycke i förhållande till våldtäkt i väpnade konflikter. Särskild stor diskussion har förts kring huruvida samtycke ska vara ett centralt rekvisit för våldtäkt och vilka konsekvenser som kan följa av en sådan implementering. Precis som vid grundandet av ICC:s definition är det sannolikt att en sådan förändring vore svår att genomföra med tanke på att stater i det internationella samfundet har olika syn på våldtäkt i och med deras rättsliga och kulturella bakgrunder.

I fallet Ntaganda fokuserade ICC på de rekvisit som anges i EC. Domstolen bedömde att majoriteten av handlingarna i fallet utgjorde en penetrering i form av den manliga förövarens könsorgan, men att det även förekom penetrering med andra kroppsdelar, exempelvis då en befälhavare beordrade en tillfångatagen man att penetrera en kvinnlig fånge med sina fingrar. Därutöver fanns det fall där UPC/FPLC:s soldater använde pinnar och träbitar för att penetrera kvinnors slidöppningar. Domstolen fann att samtliga händelser var en ”invasion” av de utsattas kroppar genom penetration, i enlighet med EC.

Vad gäller icke-existerande samtycke fastställde domstolen att rekvisiten i EC inte hänvisar till den utsattes bristande samtycke, undantaget situationer då en persons oförmögenhet har utnyttjats, och att det därför inte behövdes bevisas. Istället lades stort fokus på tvång och tvingande omständigheter. Domstolen ansåg att kvinnorna och flickorna hade blivit utsatta i en tvingande miljö då väpnade konflikter kan utgöra en sådan.

I sin bedömning av sakomständigheterna fastslog domstolen att även hot, utpressning och andra former av tvång som grundar sig på rädsla kunde utgöra tvång och att det krävdes att gärningsmannens handling bevisligen inneburit ett utnyttjande av en sådan tvingande miljö. Flera av de utsatta kvinnorna och flickorna blev indirekt hotade av UPC/FPLC:s soldater då de bar sina vapen öppet. Hot om våld förelåg även i fallet då medlemmar ur milisgruppen uttryckligen sade att de skulle döda den utsatta kvinnan eller flickan om de på något sätt vägrade eller ropade på hjälp.

I avgörandet framhöll ICC att bristen på samtycke endast är ett tillägg. Brotts-elementen i EC hänvisar inte till offrets bristande samtycke, med undantag för den mycket specifika situationen då en persons oförmåga har utnyttjats. Domstolen betonade i rättsfallet att huvudregeln är att bristande samtycke inte behöver bevisas eftersom det inte utgör en central del av rekvisiten i EC och förde därmed ingen ytterligare diskussion om detta. Även om kravet på bristande samtycke enligt ICC ska ses som ett tillägg, visar domstolens beaktande av tillägget att detta likväl har relevans i mål om våldtäkt.

Utifrån detta kan det konstateras att fallet Ntaganda har stor betydelse för kvinnors rättsliga ställning i den internationella straffrätten. Genom att för första gången döma en enskild individ för våldtäkt i en väpnad konflikt som ett brott mot mänskligheten fördömer ICC sexuellt våld. Detta visar på att utvecklingen går i rätt riktning vad gäller kvinnors rättsliga skydd i väpnade konflikter. Trots att ICC:s definition är den mest auktoritära inom det internationella samfundet tycks det inte föreligga någon konsensus kring huruvida samtycke ska vara ett rekvisit i våldtäktsbegreppet. Å ena sidan saknas en vedertagen definition, vilket gör det svårt att fastslå vad som de facto gäller inom den internationella sedvanerätten. Å andra sidan verkar en ny rörelse i den internationella straffrätten avseende kriminaliseringen av sexualbrott växa fram och stort fokus läggs numera på mänsklig värdighet och sexuell självbestämmanderätt. Detta utgör otvivelaktigt en positiv utveckling för kvinnors rättigheter.

Bilaga A – Elements of Crimes

Article 7 (1) (g)-1

Crime against humanity of rape

Elements

1. The perpetrator invaded¹⁵ the body of a person by conduct resulting in penetration, however slight, of any part of the body of the victim or of the perpetrator with a sexual organ, or of the anal or genital opening of the victim with any object or any other part of the body.
2. The invasion was committed by force, or by threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power, against such person or another person, or by taking advantage of a coercive environment, or the invasion was committed against a person incapable of giving genuine consent.¹⁶
3. The conduct was committed as part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population.
4. The perpetrator knew that the conduct was part of or intended the conduct to be part of a widespread or systematic attack directed against a civilian population

16. It is understood that a person may be incapable of giving genuine consent if affected by natural, induced or age- related incapacity. This footnote also applies to the corresponding elements of article 7 (1) (g)-3, 5 and 6.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Bassiouni, M. Cherif (2011). *Crimes against humanity*. U.o: Cambridge University Press. E-bok. Tillgänglig via LubCat
www.cambridge.org/core/books/crimes-against-humanity/FC586A6CDBCBC99FCCA7C9ACF526F732> Besökt 2021-05-04.

Boon, Kristen. 'Rape and Forced Pregnancy under the ICC Statute: Human Dignity, Autonomy, and Consent' *Columbia Human rights Law Review* 2001, vol. 32 nr 3, s. 625-675.

Broomhall, Bruce (2003), *International justice and the International Criminal Court: between sovereignty and the rule of law*, Oxford University Press.

de Brouwer Anne-Marie, Ku Charlotte, Römken Renée, van den Herik Larissa (2013), *Sexual Violence as an International Crime: Interdisciplinary Approaches*. Cambridge: Intersentia Publishing Ltd.

de Brouwer, Anne-Marie L.M (2005), *Supranational Criminal Prosecution of Sexual Violence: The ICC and the Practice of the ICTY and the ICTR*. Antwerpen Oxford: Intersentia.

Eriksson, Maria (2011), *Defining rape: emerging obligations for states under international law?* Martinus Nijhoff Publishers.

Fineman, Albertsson, Martha, Zinsstag, Estelle (2013), *Feminist Perspectives on Transitional Justice – From International and Criminal to Alternative Forms of Justice*. Cambridge: Intersentia.

Gaggioli, Gloria 'Sexual Violence in armed conflicts: a violation of international humanitarian law and human rights law' *International Review of the Red Cross* 2014, vol. 96 nr 894, s. 503–538.

Gardam, G. Judith, Jarvis, J. Michelle (2001), *Women, Armed Conflict and International Law*. Haag: Kluwer Law International.

Henriksen, Anders (2017) *International law*. Oxford University Press.

Kleineman, Jan, Svensson, Eva-Maria (2018), Rättsdogmatisk metod, Genusrättsvetenskaplig metod i: Fredric Korling & Mauro Zamboni (red.), *Juridisk metodlära.*, Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur AB.

Mrázek, Josef, Uhlířová, Kateřina (2019), 'International Criminal Court, War Crimes and Crimes against Humanity', 'Contribution of the International Criminal Court to the Prosecution of Sexual and Gender-Based Crimes: between Promise and Practice' i: Šturma, Pavel (red.), *The Rome Statute of the ICC at Its Twentieth Anniversary: Achievements and Perspectives*. Leiden: Brill. E-bok. Tillgänglig via Lubcat
<<https://brill.com/view/title/38988>>

Nybondas, Maria (2001), 'Definitionen på brott mot mänskligheten: med särskild betoning på brottet våldtäkt'i: Luopajarvi, Katja (red.) *Sexuellt våld som folkrättskränkning*. Åbo: Åbo akademi.

Schabas, William (2017), *An Introduction to the International Criminal Court*. 5 uppl., Cambridge: Cambridge University Press.

Triffterer, Otto (red.) (2018), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court: observer's note, article by article*, Andra upplagan. München: Beck.

Elektroniska källor

ICC, "State Parties to the Rome Statute",

<https://asp.iccpi.int/en_menus/asp/states%20parties/pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx>, besökt 2021-04-25.

ICC Case information, "Case information Sheet The Prosecutor v. Bosco Ntaganda", uppdaterad 2021-03-30,

<<https://www.iccpi.int/CaseInformationSheets/NtagandaEng.pdf>>, besökt 2021-05-16.

ICC News, "Bosco Ntaganda sentenced to 30 years' imprisonment",

publicerad 2019-11-07, <<https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1494>>, besökt 2021-04-15.

ICC News, "ICC Appeals Chamber acquits Mr Bemba from charges of war crimes and crimes against humanity", publicerad 2018-06-08,

<<https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1390>>, besökt 2021-04-17.

ICC News, "Ntaganda case: ICC Appeals Chamber confirms conviction and sentencing decisions", publicerad 2021-03-30,

<<https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1582>>, besökt 2021-04-17.

Rättsfallsförteckning

The Prosecutor v. Anto Furundžija (IT-95-17/1)

The Prosecutor v. Bosco Ntaganda (ICC-01/04-02/06)

The Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu (ICTR-96-4-T)

The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo (ICC-01/05-01/08)

The Prosecutor v. Kunarac et. al (IT-96-23-T & IT-96-23/1-T)